

แนวทางการพัฒนาการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาสตรี
ระดับปริญญาโทภูมิภาค คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
The Developmental Guidelines on the Informal Education for Quality of Life
Improvement of Female Students, Master Degree, Faculty of Education (Regional
Campus), Ramkhamhaeng University.

ผ่องพรรณ ลิทธิชัย¹, Pongphun Sittichai¹

¹อาจารย์ประจำภาควิชาพื้นฐานการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

¹Lecturer in Department of Basic Education Faculty of Education Ramkhamhaeng University

Email: pp_sittichai@hotmail.com

ABSTRACT

This research aimed to study and to compare the developmental guidelines on the informal education for quality of life improvement of female students, master degree, faculty of education (regional campus) Ramkhamhaeng University which the sample units were classified by the year of studying, occupation and domicile. Samples divided into two groups were (1) 787 female students studying in the second semester of the academic year 2015 who were selected by the stratified random samplings technique and (2) 4 of vice presidents of the regional campuses who were selected by the purposive random samplings technique. Rating-scale questionnaire comprised 40 items which showed the reliability of 0.96 and the structured interview form were used as the tool for data collection. Frequency, percentage, means, standard deviation, t-test, One-way analysis of variance and multiple comparisons applying Scheffé method were the statistic instruments for data analysis.

Research findings were as follows;

1. the developmental guidelines on the informal education for quality of life improvement of female students, master degree, faculty of education (regional campus) Ramkhamhaeng University was at the high level in the overall and in every individual aspect.
2. Comparing those students differentiated in the year of studying in the overall and in each aspect of: the learning networking aspect, and the library aspect and the mass communication aspect, there were had no statistical difference while the local media aspect had significantly statistical difference.

3. Comparing these students differentiated in occupation in the overall and in each aspect, there were no significantly statistical difference.

4. Comparing those students differentiated in domicile in the overall and each aspect of learning network aspect, the library aspect, and the mass communication aspect, there were significantly statistic difference, while the aspect of local media had no statistically significant difference.

5. Vice presidents as the representative samples launched the tremendously important policy of the informal education for quality of life improvement to both students and community. Networking, cooperation and electronic medias were also the important intervention for the development.

Key Words: Developmental Guidelines, Quality of Life Improvement, Informal Education

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบแนวทางการพัฒนาการศึกษาตามอรรถศาสตร์ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาสาตรี ระดับปริญญาโทภูมิภาค คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยจำแนกตาม ชั้นปีที่ศึกษา อาชีพ และภูมิลำเนา กลุ่มตัวอย่างมี 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) นักศึกษาสาตรี ระดับปริญญาโทภูมิภาค คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 จำนวน 23 สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ โดยสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) จำนวน 787 คน 2) รองอธิการบดีฝ่ายสาขาวิทยบริการ จำนวน 4 ท่าน เป็นการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถามจำนวน 40 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่น 0.96 และแบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง (Structured Interview Form) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t -test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way Analysis of Variance) และทดสอบความแตกต่างรายคู่ โดยใช้วิธีการของเซฟเฟ (Scheffé method)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการศึกษาตามอรรถศาสตร์ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาสาตรี ระดับปริญญาโทภูมิภาค คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน 2. ผลการเปรียบเทียบแนวทางการพัฒนาการศึกษาตามอรรถศาสตร์ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ของนักศึกษาสาตรี ระดับปริญญาโทภูมิภาค คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่มีชั้นปีที่ศึกษาต่างกัน โดยภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านเครือข่ายการเรียนรู้ ด้านห้องสมุด ด้านสื่อสารมวลชน ไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านสื่อพื้นบ้านในชุมชนแตกต่างกัน 3. ผลการเปรียบเทียบแนวทางการพัฒนาการศึกษาตามอรรถศาสตร์ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ของนักศึกษาสาตรี ระดับปริญญาโทภูมิภาค คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่มีอาชีพต่างกัน โดยภาพรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน 4. ผลการเปรียบเทียบแนวทางการพัฒนาการศึกษาตามอรรถศาสตร์ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ของ

นักศึกษาศาสตรี ระดับปริญญาโทภูมิภาค คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่มีภูมิลำเนาต่างกัน โดยภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านเครือข่ายการเรียนรู้ ด้านห้องสมุด ด้านสื่อสารมวลชน แตกต่างกัน ส่วนด้านสื่อพื้นบ้านในชุมชนไม่แตกต่างกัน และ 5. ผลการสัมภาษณ์ร่องรอยการบริการที่เป็นตัวแทนกลุ่มตัวอย่างพบว่า ทุกสาขาวิทยบริการฯ มีนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการพัฒนาการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งของนักศึกษาศาสตรีและชุมชน โดยมีการสร้างระบบเครือข่ายความร่วมมือและใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์เป็นหลักในการพัฒนา

คำสำคัญ: แนวทางการพัฒนา, คุณภาพชีวิต

บทนำ

การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและมีความยั่งยืน จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับต้นทุนของประเทศที่มีอยู่ให้มีความเข้มแข็งและมีพลังมากพอเพื่อขับเคลื่อนกระบวนการการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาคนหรือทุนมนุษย์ให้เข้มแข็ง พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพสังคม และเสริมสร้างปัจจัยแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของคน ทั้งในเชิงสถาบัน ระบบ โครงสร้างของสังคมให้เข้มแข็ง สามารถเป็นภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยมีมนุษย์เป็นผู้ขับเคลื่อน

การศึกษามีความจำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ในทุกช่วงอายุ เพราะมนุษย์ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในสภาพการณ์ปัจจุบันที่มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและมากมาย ส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิต เกินกว่าที่จะใช้ความรู้ที่สะสมมาในช่วงวัยเรียนช่วยได้ การศึกษาที่บุคคลได้รับเมื่ออยู่ในช่วงวัยเรียนนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของชีวิต อาจเรียกว่าเป็นพื้นฐานการเรียนรู้และใช้เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้บุคคลแสวงหาความรู้ได้ต่อไป ช่วงชีวิตหลังวัยเรียนเป็นช่วงชีวิตที่ยาวนานกว่าหลายเท่า ดังนั้น

การศึกษาจึงมีความจำเป็นสำหรับบุคคลทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย บุคคลมีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต การศึกษามีได้สิ้นสุดเมื่อบุคคลจบจากโรงเรียนหรือสถาบัน การศึกษา ซึ่งการศึกษาตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด ครอบคลุมการศึกษาทุกประเภทและทุกระดับ (หน่วยศึกษานิตะศก สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป., หน้า 6) (The supervisor, Office of the Non-formal Education and Informal Education, Office of the Permanent Secretary for Education, Ministry of Education, n.d., p.6)

การศึกษาตามอัธยาศัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิตที่เชื่อว่า ตลอดช่วงชีวิตของมนุษย์ ต้องมีการศึกษาอยู่ตลอดเวลา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทั้งนี้ก็เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง (บุญมา เขียววิชัย, ม.ป.ป., หน้า 12) (Boonma Kheovichai, n.p., p.12)

การศึกษาตามอัธยาศัย (Informal Education) เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตเป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์การทำงาน สื่อต่างๆ หรือเรียนรู้จากบุคคล ครอบครัว สภาพแวดล้อม ผู้เรียนสามารถ

เรียนรู้ได้ทั้งตั้งใจและไม่ตั้งใจ เป็นการจัดการศึกษาที่ไม่มีหลักสูตรชัดเจน ไม่มีระบบและรูปแบบของการจัดการศึกษาที่แน่นอน จนถึงไม่มีรูปแบบเลย หากแต่กิจกรรมดังกล่าวก่อให้เกิดการเรียนรู้ ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะ มีเจตคติเช่นเดียวกับการศึกษาอื่นๆ (ศูนย์รวมความรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบ, 2560) (Information Center for Informal Education, 2017) อีกทั้งแนวทางของการจัดการศึกษานอกระบบก็เป็นกระบวนการของการศึกษาตลอดชีวิต มีภารกิจที่สำคัญคือมุ่งให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะการศึกษาพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ตามมาตรฐานของสังคม ซึ่งเป็นสิทธิที่คนทุกคนพึงได้รับ นอกจากนั้นยังจะต้องได้รับการศึกษาที่ต่อเนื่องจากการศึกษาพื้นฐานเพื่อนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิต และพัฒนาชุมชนและสังคมในที่สุด (เพ็ญพนอ พ่วงแพ และ อรพิณ ศิริสัมพันธ์, 2558, หน้า 416-429)(Phenphanor Phuangphae and Orapin Sirisamphan, 2015, pp.416-429) ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยเป็นสตรีมีจำนวน 33,329,000 คน มากกว่าชายถึง 1,787,000 คน โดยเป็นจำนวนประชากรชาย 31,542,000 คน (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2557)(Institute for Population and Social Research Mahidol University, 2014) แม้ว่าจำนวนประชากรสตรีที่มีมากกว่าชาย แต่ก็ได้หมายความว่าสตรีจะได้รับโอกาสทางสังคมและการศึกษา ในทางตรงกันข้ามสังคมไทยยังคงเผชิญกับปัญหาความไม่เสมอภาคระหว่างหญิงชาย สตรีอาจโดนจำกัดสิทธิในด้านต่างๆ ทั้งทางด้าน การตัดสินใจ การบริหารงาน และความน่าเชื่อถือ อีกทั้งยังขาดทักษะในการบริหารจัดการชีวิตของตนเอง รวมถึงการใส่ใจสุขภาพของตนเอง ซึ่งส่งผลต่อการประกอบอาชีพ

(สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2554, บทสรุปสำหรับผู้บริหาร)

(Office of Women's Affairs and Family Institutions, 2011) ดังนั้นจึงควรมีการส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสตรี

อีกทั้งสตรีมีแนวโน้มที่จะเป็นหัวหน้าครัวเรือนเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และทางการแพทย์ ส่งผลให้สตรีมีอายุขัยเพิ่มขึ้น จากข้อมูลปี 2546 มีสตรีเป็นหัวหน้าครัวเรือน ร้อยละ 26.8 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 31.0 ในปี 2550 (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2552) (Office of Women's Affairs and Family Institutions, 2000) และจากการศึกษาข้อมูลของนักศึกษาในระดับปริญญาโทภูมิภาค คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่ผ่านมาพบว่า มีนักศึกษาส่วนหนึ่งต้องออกจากการศึกษากลางคัน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้เลือกนักศึกษาศรี ระดับปริญญาโทภูมิภาค คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสตรีที่มีอายุอยู่ในช่วง 25-55 ปี ต้องทำงานทั้งเป็นแม่บ้านและเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อครอบครัวในด้านการบริหารจัดการเศรษฐกิจของครอบครัว เป็นตัวแทนในการศึกษาแนวทางการพัฒนาการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นเรื่องที่จำเป็นของบุคคลและสังคมในปัจจุบัน เพราะถ้าบุคคลมีสุขภาพอนามัยดี ไม่เจ็บป่วย ก็ทำให้ประหยัดค่าใช้จ่ายส่วนตน และสามารถประกอบอาชีพการงานได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดี มีความสุข ไม่
เป็นปัญหาของตนเอง ของสังคมและของประเทศชาติ ซึ่ง
มีผู้ให้ความหมายของการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนี้

ลิปปนนท์ เกตุทัต (2550, หน้า 6) (Sipanont
Ketat, 2007, p.6) กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิต
หมายถึง ชีวิตที่มีคุณภาพ ชีวิตที่มีความสุข ชีวิตที่
สามารถปรับตนเองได้ให้เข้ากับธรรมชาติ ทั้งธรรมชาติ
ทางกายภาพและธรรมชาติทางสังคม และสามารถปรับ
ธรรมชาติให้เข้ากับตนเอง โดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติและสังคม
ไม่เบียดเบียนผู้อื่น

The WHOQOL Group (1998, p. 4) กล่าวว่า
การพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง การรับรู้ความพึง
พอใจและการรับรู้สถานะของบุคคลในการดำรงชีวิตใน
สังคม โดยจะสัมพันธ์กับเป้าหมายและความหวังของ
ตนเอง ภายใต้บริบทของวัฒนธรรม ค่านิยม มาตรฐาน
ของสังคมและสิ่งอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

องค์ประกอบด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต
กระทรวงสาธารณสุข (2545, หน้า 72) (Ministry of
Public Health, 2002, p.72) กล่าวว่า องค์ประกอบ
การพัฒนาคุณภาพชีวิตได้กำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำเพื่อใช้วัด
คุณภาพชีวิต หรือที่เรียกว่า ความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.)
โดยกำหนดหลักเกณฑ์ที่เป็นองค์ประกอบไว้ 12 ข้อคือ

1. ทุกครอบครัวได้กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะ
เพียงพอกับความต้องการของร่างกาย
2. ทุกครอบครัว
มีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
3. ครอบครัวมีปัจจัยการผลิตเพียงพอแก่การดำรงชีพ
4. คนในวัยทำงานมีงานทำ และอยู่ในสภาพแวดล้อมการทำงานที่เหมาะสม
5. ครอบครัวมีการร่วมมือประกอบอาชีพ และเข้าใจพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันของชุมชน
6. ทุกครอบครัวมีการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน เพื่อผลประโยชน์ของชุมชน และเพื่อพัฒนาและอนุรักษ์

7. ทุกคนมีสิทธิได้รับบริการสังคมขั้นพื้นฐาน
8. ประชาชนมีโอกาสได้รับข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ
9. เด็กหญิงมีครรภ์ ผู้สูงอายุ และผู้ที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ให้ได้รับการดูแล
10. คู่สมรสวัยเจริญพันธุ์ สามารถควบคุมช่วงเวลาและจำนวนของการมีบุตรได้ตามต้องการ
11. บุคคลมีส่วนร่วมในการเมืองและการปกครองท้องถิ่น และ
12. ประชาชนประพฤติปฏิบัติ ตามขนบธรรมเนียมประเพณี หลักธรรมของศาสนา รักษาและส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ตลอดจนประพฤติปฏิบัติตามค่านิยมพื้นฐาน

Schalock (2007, pp.16-27) กล่าวว่า องค์ประกอบของการพัฒนาคุณภาพชีวิตมีลักษณะ 4 ประการ คือ ความรู้สึกพึงพอใจ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล วัตถุประสงค์หรือเครื่องมือสำหรับชีวิตที่ดี และความร่วมมือกันในสังคมและมีความเป็นธรรม

สรุปองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต หมายถึง ชีวิตที่มีคุณภาพ ชีวิตที่มีความสุข ชีวิตที่สามารถปรับตนเองได้ให้เข้ากับธรรมชาติทางสังคมตลอดจนปัจจัยที่สัมพันธ์กับชีวิต อาชีพ รายได้และฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี และมั่นคง วัดได้จาก 1) ด้านครอบครัวมีการบริโภคที่ถูกสุขลักษณะเพียงพอต่อความต้องการ 2) ด้านที่อยู่อาศัยมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม 3) ด้านปัจจัยรายได้มีเพียงพอต่อการดำรงชีพ 4) ด้านสภาพแวดล้อมการทำงานมีความเหมาะสม 5) ด้านครอบครัวร่วมมือประกอบอาชีพ มีความเข้าใจและอยู่ร่วมกัน 6) ด้านครอบครัวมีการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันและให้ประโยชน์แก่ชุมชน 7) ส่งเสริมทุกคนมีสิทธิได้รับบริการทางสังคมขั้นพื้นฐาน 8) มีโอกาสได้รับข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ 9) มีแนวทางช่วยเหลือ เด็ก ผู้สูงอายุ และผู้ที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ 10) ส่งเสริมการมีส่วนร่วม

ในการเมืองและการปกครองท้องถิ่น 11) ส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีตามค่านิยมพื้นฐาน

แผนพัฒนาสตรี

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2554, หน้า 31-35) ยุทธศาสตร์ที่ 3 ในแผนพัฒนาสตรีในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) เกี่ยวกับการพัฒนาสุขภาวะคุณภาพชีวิต และเสริมสร้างความมั่นคงในชีวิตไว้ดังนี้

แนวทางการพัฒนา

1. เสริมสร้างความรู้และปรับเจตคติด้านสุขภาวะ ผ่านสถาบันครอบครัว และระบบการศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน การเรียนรู้ตลอดชีวิต และการศึกษาตามอัธยาศัย

2. ให้ความรู้แก่บุคลากรด้านการศึกษา การแพทย์และสาธารณสุข และเครือข่ายสตรีทุกพื้นที่ให้เข้าใจแนวทางการให้ความรู้แก่เด็กหญิง สตรี และบุรุษ รวมถึงผู้นำชุมชน เกี่ยวกับประเด็นด้านสุขภาพ ความเข้าใจเรื่องเพศศึกษา รวมถึงการป้องกันและแก้ไขปัญหาโรคที่ไม่ติดต่อและโรคติดต่อ เช่น โรคเอดส์และโรคอื่นๆ จากการมีเพศสัมพันธ์ เป็นต้น

3. รณรงค์และพัฒนากลไกทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม รวมถึงการปรับปรุงกฎหมายเพื่อคุ้มครองบังคับใช้ ซึ่งนำไปสู่การลดความรุนแรงต่อสตรี ในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม

4. ส่งเสริมและจัดการศึกษาวิจัย และสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพของสตรี การลดความรุนแรงและการพิทักษ์สิทธิของเด็กหญิงและสตรีที่ถูกคุกคามทุกรูปแบบ

วิธีดำเนินการวิจัย (METHODOLOGY)

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ซึ่งมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1. แบบสอบถามเรื่อง แนวทางการพัฒนาการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาสตรี ระดับปริญญาโทภูมิภาค คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

2. แบบสัมภาษณ์เชิงโครงสร้าง (Structured Interview) รองอธิการบดี สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติ

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาสตรี ระดับปริญญาโทภูมิภาค คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า นักศึกษาสตรีส่วนใหญ่มีอาชีพรับราชการครู มีภาระในการเลี้ยงดูและรับผิดชอบครอบครัว ซึ่งเงินเดือนครูอาจไม่เพียงพอในการใช้จ่ายและการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ นอกจากนี้กระแสโลกาภิวัตน์และพัฒนาการด้านการเงินยังส่งผลให้สตรีจำนวนไม่น้อยประสบปัญหาการเป็นหนี้บัตรเครดิต ซึ่งสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2554, หน้า 16) (Office of Women's Affairs and Family Institutions, 2011, p.16) ได้ศึกษาพบว่า ในปี 2550 หัวหน้าครัวเรือนที่เป็นสตรีมีรายได้เฉลี่ยของครัวเรือน 15,871 บาทต่อเดือน และมีหนี้สินครัวเรือนเฉลี่ย ร้อยละ 53.66 อีกทั้งภาครัฐยังมีนโยบายในการขจัดความยากจน เช่น การเพิ่มรายได้โดยผ่านนโยบายค่าแรงขั้นต่ำ 300 บาท และเงินเดือนขั้นต่ำ 15,000 บาท สำหรับผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี แต่ราคาลินค้าอุปโภคบริโภคก็ขยับตัวขึ้นตามไปด้วย จึงต้องมีแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับ

ผลการวิจัยเรื่องความคาดหวังของประชาชนต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของเทศบาลตำบลภาชี อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ของเฉลียว เกษจันทร์ทิวา (2553) (Chaliao Keschanthiwa, 2010) พบว่า ประชาชนเห็นด้วยว่าเทศบาลตำบลภาชี มีสภาพการส่งเสริมคุณภาพชีวิต โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก อีกทั้ง ชูเกียรติ วงษ์มณีวรรณ (2554) (Chukiat Wongmaneeewan, 2011) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาความต้องการการศึกษิตตามอัธยาศัยของชุมชนบ้านท่าเทววงษ์ ตำบลเทววงษ์ อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ความต้องการการศึกษิตตามอัธยาศัยของชุมชนบ้านท่าเทววงษ์ ตำบลเทววงษ์ อำเภอกาญจนบุรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับมาก และวิโรจน์ ฉิมดี (2550) (Viroj Chimdee, 2007) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของสตรีตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลบ้านสหกรณ์ กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า หน่วยงานของรัฐและเอกชนสนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งสถาบันการเงินต้องสนับสนุนเงินทุนในการประกอบอาชีพ เพื่อให้สตรีมีคุณภาพชีวิตที่ดีตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศให้ยั่งยืนต่อไป

2. ผลการเปรียบเทียบแนวทางการพัฒนาการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาสตรี ระดับปริญญาโทภูมิภาค คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่มีชั้นปีที่ศึกษาต่างกัน มีแนวทางการพัฒนาการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยภาพรวมและรายด้าน ด้านเครือข่ายการเรียนรู้ ด้านห้องสมุด ด้านสื่อสารมวลชนไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะนักศึกษาสตรีส่วนใหญ่รับราชการครู ได้ศึกษามาจากหลักสูตรเหมือนๆ

กัน เพราะมหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษาส่วนใหญ่เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐอยู่ในความควบคุมดูแลของกระทรวงศึกษาธิการเหมือนกัน ดังนั้นนักศึกษาศรีที่มีชั้นปีที่ศึกษาต่างกัน จึงมีแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่แตกต่างกัน

3. ผลการเปรียบเทียบแนวทางการพัฒนาการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาสตรี ระดับปริญญาโทภูมิภาค คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่มีอาชีพต่างกัน มีแนวทางการพัฒนาการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยภาพรวม และรายด้าน ด้านเครือข่ายการเรียนรู้ ด้านห้องสมุด ด้านสื่อสารมวลชน และด้านสื่อพื้นบ้านในชุมชน ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่านักศึกษาสตรีที่มาเรียนในระดับปริญญาโทภูมิภาค ของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง นั้น ส่วนใหญ่รับราชการครูเมื่อมาเรียนในคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ก็อยู่ในสิ่งแวดล้อมเดียวกัน หลักสูตรที่ใช้ในการเรียนการสอนเดียวกันและอาจารย์ผู้สอนก็เป็นชุดเดียวกัน จึงทำให้นักศึกษาศรีมีแนวทางการพัฒนาการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่แตกต่างกัน

4. ผลการเปรียบเทียบแนวทางการพัฒนาการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาสตรี ระดับปริญญาโทภูมิภาค คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีแนวทางการพัฒนาการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยภาพรวมและรายด้าน ด้านเครือข่ายการเรียนรู้ ด้านห้องสมุด ด้านสื่อสารมวลชนแตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบเป็นรายคู่ พบว่า ภาคกลางมีความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตสูงกว่าภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือสูงกว่าภาคใต้ ทั้งนี้อาจ

เนื่องมาจากนักศึกษาศาสตร์ที่มีภูมิลำเนาในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือต้องมีความอดทนและขยันหมั่นเพียรเนื่องจากชีวิตความเป็นอยู่ของนักศึกษาศาสตร์ในภาคกลางประสบกับปัญหาภัยธรรมชาติ (น้ำท่วม) นักศึกษาศาสตร์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ประสบปัญหาภัยแล้ง อีกทั้งจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2556) พบว่า คนจนส่วนใหญ่อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีคนจนประมาณ 3.3 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 44.78 ของคนจนทั่วประเทศ ส่วนนักศึกษาศาสตร์ในภาคใต้นั้นมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและเศรษฐกิจก็ดี คือ พื้นที่ส่วนใหญ่อุดมสมบูรณ์ ผลผลิตทางการเกษตร เช่น ผัก ผลไม้ทำรายได้ให้กับครอบครัวเกือบทั้งปี ยางพารามีราคาแพง และการประมงก็ทำรายได้ดี ดังนั้นความต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงแตกต่างกัน ส่วนด้านสื่อพื้นบ้านในชุมชน ไม่แตกต่างกัน อาจเป็นเพราะประเทศไทยจะมีภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละภาคที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองอย่างหลากหลายและที่คล้ายๆ กัน เช่น การทอผ้าของภาคกลาง มีผ้าคูบัว จังหวัดราชบุรี ผ้าทอมัดหมี่ จังหวัดลพบุรี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีผ้ายซิด จังหวัดอำนาจเจริญ ผ้าซิ่นตีนแดง ไหมตีนแดง จังหวัดบุรีรัมย์ ภาคเหนือ มีผ้าหม้อฮ่อมหรือหม้อหอมจังหวัดแพร่ ผ้าทอพรรณนิจิตร จังหวัดอุทัยธานี และภาคใต้ มีผ้าทอ เกาะยอ จังหวัดสงขลา ผ้านาหมื่นศรี จังหวัดตรัง อีกทั้งในส่วนของการเล่นพื้นบ้านของแต่ละภาคก็มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองอย่างหลากหลายเช่นกัน ได้แก่ ภาคกลาง มีเดินกำรำเคียว ล่าตัด รำกลองยาว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเซิ้งบั้งไฟ เซิ้งกระต๊اب ภาคเหนือ มีพ่อนเล็บ พ่อนเทียน ภาคใต้ มีมโนรา ร่องเง็ง ลิเกฮูลู เมื่อแต่ละภาคมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง ซึ่งเกิดจากพื้นฐานของความ

เป็นไทยด้วยกัน จึงทำให้มีแนวทางในการพัฒนาด้านสื่อพื้นในชุมชนไม่แตกต่างกัน

5. ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า นโยบายของมหาวิทยาลัยรามคำแหงต้องการให้สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติเป็นแหล่งเรียนรู้ของนักศึกษาและประชาชนในชุมชน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ดังจะเห็นได้จากสาขาวิทยบริการฯ ทุกภาคมีแนวทางการให้บริการความรู้ที่สอดคล้อง ใกล้เคียงกัน ดังนี้

ภาคกลาง มีแนวทางการให้บริการความรู้ โดยเน้นการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อที่จะได้เชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยทั้งเป็นแบบสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์มายังสาขาวิทยบริการฯ ส่วนแนวทางในด้านข้อมูลข่าวสารใช้เว็บไซต์ (Website) ใช้ไลน์ (Line) กลุ่มนักศึกษาใช้ไลน์ (Line) กลุ่มศิษย์เก่าใช้เฟซบุ๊ก (Facebook) ของสาขาวิทยบริการฯ เป็นตัวกระจายข่าว ในห้องสมุดมีทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ไว้คอยให้บริการความรู้อย่างหลากหลาย อีกทั้งสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยรามคำแหงยังทำวิจัยการปลูกหญ้าเพื่อใช้เลี้ยงสัตว์ มีทั้งจำหน่ายและเป็นแหล่งเรียนรู้ ในพื้นที่ของมหาวิทยาลัยฯ มีการทำแปลงเกษตรอินทรีย์เพื่อการวิจัยที่อำเภอบ้านสร้าง เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และอนุรักษ์วัฒนธรรมการทำขวัญข้าว

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีแนวทางการให้บริการความรู้ โดยเน้นการใช้สื่อออนไลน์ (Social Media) เพราะปัจจุบันสื่อออนไลน์มีความสำคัญและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารก็ทำได้ง่ายและกระจายได้ทั่วโลก จึงมีนโยบายให้นำข้อมูลข่าวสารต่างๆ ไปวางไว้ที่หน้าเว็บ หรือบอร์ดต่างๆ ในเว็บไซต์ของสาขาวิทยบริการฯ ซึ่งข้อความรู้ต่างๆ ก็ จะถูกกระจายผ่านทางโทรศัพท์มือถือ (Mobile phone) ซึ่งเป็นวิธีการที่ง่ายและ

ราคาถูก รวมทั้งปัจจุบันห้องสมุดก็มีลักษณะเป็น Library Online กันแล้ว ก็สามารถดำเนินการได้เช่นเดียวกัน แต่ทางด้านสื่อสิ่งพิมพ์นั้นทางสาขาก็ยังมีให้บริการอย่างหลากหลาย อีกทั้งยังมี “ศูนย์เรียนรู้เกษตรอินทรีย์วิถีประชารัฐ” ร่วมกับทุกภาคส่วนในจังหวัดซึ่งทำเป็นโครงการย่อยๆ เช่น โครงการโคก หนอง นา หนองบัวลำภู โมเดล โครงการเลี้ยงปลาหนอง โครงการเลี้ยงแะและสัตว์พื้นถิ่น การใช้สมุนไพรพื้นบ้าน ตอนนี้นำปลอกข้าวอินทรีย์ (ข้าวผัดหลง เป็นพันธุ์ดั้งเดิมของจังหวัดหนองบัวลำภู) ต่อไปจะพัฒนาเป็น “ศูนย์วิจัยและนวัตกรรมทางการเกษตร มหาวิทยาลัยรามคำแหง” ส่วนแนวทางด้านสื่อพื้นบ้านนั้น ทางสาขาวิทยบริการฯ จัดโครงการ “ฮิตสิบสอง คอลงสิบสี่” ประจำปี รวมทั้งมีนโยบายให้ใช้ภาษาถิ่นในการสื่อสารด้วย

ภาคเหนือ มีแนวทางการให้บริการความรู้ โดยที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงทำความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุทัยธานี ให้บริการวิชาการและวิชาชีพแก่ชุมชน ซึ่งจัดเป็นโครงการต่างๆ อย่างต่อเนื่องทุกปี ดำเนินการโดยสำรวจความต้องการของชุมชนก่อน แล้วจัดโครงการบริการความรู้ให้สอดคล้องตรงกับความต้องการ เช่น โครงการเสริมสร้างความรู้กฎหมายแก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา เรื่อง “กฎหมายอาญาในชีวิตประจำวัน” โครงการให้ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพเกี่ยวกับสายตาแก่ชุมชน โครงการพัฒนาทักษะการดูแลผู้สูงอายุและคนพิการให้แก่ชุมชน โครงการอบรมเทคนิคการสื่อสารประชาสัมพันธ์ และการจัดรายการให้กับชุมชน โครงการฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กที่มีความต้องการพิเศษ โครงการแบ่งปันความรู้เรื่อง “เกษตรยั่งยืนด้วยอินทรีย์ชีวภาพ” โครงการประยุกต์ใช้โคโตซานในการเพาะเห็ดนางรมในวัสดุเพาะ เห็ดฟางข้าว โครงการส่งเสริมการ

อ่านและพัฒนาห้องสมุดมีชีวิตเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตให้กับเด็กและเยาวชน โครงการพัฒนาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดอุทัยธานี: องค์ความรู้วิถีชีวิตชาวแพ ส่วนห้องสมุดของสาขาวิทยบริการฯ มีทั้งสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ไว้ให้บริการอย่างหลากหลาย รวมทั้งจัดอบรมการใช้ห้องสมุดให้นักศึกษาและบุคคลทั่วไป

ภาคใต้ มีแนวทางการให้บริการความรู้ โดยเน้นการสร้างเครือข่ายทำความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อที่จะได้เชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารที่ทันสมัยทั้งเป็นแบบสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์มายังสาขาวิทยบริการฯ รวมทั้งมอบหมายให้ฝ่ายโสตทัศนศึกษาดูแลรับผิดชอบในการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารทั้งของมหาวิทยาลัยรามคำแหงในเรื่องของการรับสมัคร การลงทะเบียน เชื่อมโยงกับเครือข่ายเคเบิลและช่องโทรทัศน์ชุมชน เพื่อให้บริการแก่นักศึกษาและบุคคลทั่วไป อีกทั้งยังใช้ห้องสมุดเป็นแหล่งให้ความรู้ มีทั้งสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และมีการจัดเป็นมุมต่างๆ ให้ความรู้ ได้แก่ มุมสุขอนามัย มุมกฎหมาย มุมเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งทางสาขาวิทยบริการฯ ได้ใช้พื้นที่ว่างทำไว้ส่วนผสมพืช

เศรษฐกิจต่างๆ มีแปลงเกษตร มีการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอนอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อให้นักศึกษาและบุคคลทั่วไปได้เรียนรู้จากของจริง นโยบายด้านสื่อพื้นบ้าน ได้แก่ การจัดโครงการส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมโนรา และในอนาคตจะจัดโครงการอนุรักษ์ ร่องเง้า หนึ่งทะเลสูง โครงการบริการวิชาการภาษามาลายู รวมทั้งการอนุรักษ์วัฒนธรรมการแต่งกาย โดยให้เจ้าหน้าที่ของสาขาวิทยบริการฯ ใส่ผ้าบาติกประจำจังหวัด ทุกวันพฤหัสบดี

ภาพรวมของแนวทางการพัฒนาการศึกษาตาม
อัยยาศัยเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักศึกษาสตรี ระดับ
ปริญญาโทภูมิภาค คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
รามคำแหง

1. ด้านเครือข่ายการเรียนรู้ ใช้การสร้าง
เครือข่ายทำความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน
เพื่อที่จะได้จัดกิจกรรมและเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารที่
ทันสมัย

2. ด้านห้องสมุด ใช้สื่อที่ทันสมัยโดยเฉพาะสื่อ
อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้สามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่าง
รวดเร็วทางเว็บไซต์ (Website)

3. ด้านสื่อสารมวลชน ใช้สื่อต่างๆ ที่มีอยู่ใน
ชุมชนประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนเสนอ
ข้อความรู้ต่างๆ เช่น วิทยุชุมชน โทรทัศน์ชุมชน
หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น

4. ด้านสื่อพื้นบ้านในชุมชน ส่งเสริมการใช้ภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นให้สืบบทบาทในการอนุรักษ์ ถ่ายทอดองค์
ความรู้ วิถีชีวิต และเข้าร่วมทำกิจกรรมกับภาครัฐบาล
และภาคเอกชนให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. สาขาวิทยบริการเฉลิมพระเกียรติควร
จัดบริการส่งเสริมความรู้โดยเน้นในเรื่องสื่อสิ่งพิมพ์ด้าน
กฎหมายอาเซียนให้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข. (2545). คู่มือการดูแลผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร : ปิยอนด์พับลิชชิง จำกัด.

เฉลียว เกษจันทร์ทิวา. (2553). ความคาดหวังของประชาชนต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของเทศบาลตำบลภาชี

อำเภอภาชี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏ
พระนครศรีอยุธยา.

ชูเกียรติ วงษ์มณีวรรณ. (2554). การศึกษาความต้องการการศึกษาตามอัยยาศัยของชุมชนบ้านท่า เทววงษ์
ตำบลท่าเทววงษ์ อำเภอเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา.

- บุญมา เขียววิชัย. (ม.ป.ป.). การศึกษานอกโรงเรียนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตาม
อัธยาศัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน.
- เพ็ญพจน พ่วงแพ และอรพิน ศิริสัมพันธ์. (2558). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน เพื่อส่งเสริมสมรรถนะใน
การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ สังคมศึกษา สำหรับนักศึกษาวิชาชีพระยะสั้น. Veridian E-Journal, Silpakorn
University. ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ, 8(1), 416-429.
- วิโรจน์ นิมดี. (2550). การพัฒนาอาชีพเพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของสตรีตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
ตำบลบ้านสหกรณ์ กิ่งอำเภอแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- ศูนย์รวมความรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบ. (2560). การศึกษาตามอัธยาศัย. ค้นเมื่อ 9 มิถุนายน 2560.
จาก <http://nfe-online.exteen.com/>.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2014). สารประชากรมหิดล, 23(1).
- ลิปพนนท์ เกตุทัต. (2550). วารสารฐานอนาคตที่ดีเพื่อครอบครัว. กรุงเทพฯ: บำรุงศาสตร์.
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2552). สตรี
กับความยากจน. ค้นเมื่อ 16 สิงหาคม 2558. จาก <http://www.gender.go.th>.
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2554).
แผนพัฒนาสตรีในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559). ม.
ป.ท.: ผู้แต่ง.
- หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวง
ศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ. (ม.ป.ป.). เอกสารสาระหลักการแนวคิดประกอบกรดำเนินงาน กศน.:
คัมภีร์ กศน. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เอ็น.เอ.รัตนะเทรตดี.

Reference

- Boonma Kheovichai.(n.p.). **Non-formal education in Thailand** .Bangkok: Center for the Promotion of
Education Non-Formal Education Department.
- Chaliao Keschanthiwa . (2010).**Expectation of people to promote the quality of life of Phra Sub-District,
Phichit District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province**. Thesis Master of Arts, Phranakhon Si
Ayutthaya Rajabhat University
- Chukiat Wongmaneevan (2011). **The study of the needs of non-formal education of Ban Tha Thawi
Wong, Tambon Tha Sawavong. Koh Si Chang District Chonburi province**. Master Thesis,
Burapha University.

- Information Center for Informal Education. (2017). Non-formal education. Founded on June 9, 2017. From <http://nfe-online.exteen.com/>.
- Institute for Population and Social Research Mahidol University. (2014) Mahidol Population, 23 (1)
- Ministry of Public Health. (2002). **Elderly Care Guide**. Bangkok: Beyond Public Co., Ltd.
- Office of Women's Affairs and Family Institutions. Ministry of Social Development and Human Security. (2009). Women and Poverty. Searched on August 16, 2015. From <http://www.gender.go.th>.
- Office of Women's Affairs and Family Institutions, Ministry of Social Development and Human Security. (2011). Women's Development Plan for the 11th National Economic and Social Development Plan (2012–2015).
- Phenphanor Phuangphae and Orapin Sirisamphan. (2015). **Development of teaching styles. To promote competency in design of social studies learning activities for professional teachers. Veridian E-Journal**, Silpakorn University Social Science and the Arts, 8 (1), 416–429.
- Sipanont Ketat. (2007). Lay the foundation for a good future for the family. Bangkok: bamroongsasna.
- Schalock, Robert L. (2007). **The Concept of Quality of Life in the Lives of Persons with Mental Retardation**. Retrieved March 1, 2007, from <http://www.Askeric.org/plwebcgi/fastweb>.
- The supervisor Office of the Non-formal Education and Informal Education Office of the Permanent Secretary for Education Ministry of Education. Document Summary concept of the non-formal education. Bangkok: N.A.Rattana Trading
- The WHOQOL Group. (1998). **The World Health Organization Quality of Life Assessment (WHOQOL)** :Position Paper from the World Health Organization Social Science 41.
- Viroj Chimdee. (2007). **Career development To enhance the quality of life of women. The concept of sufficiency economy. Cooperative House Mae On District Chiangmai Province**. Thesis Master of Arts, Chiang Rai Rajabhat University